

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

FACTORS INFLUENCING PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE RAILWAY SPECIALISTS

Статтю присвячено проблемі підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в умовах неперервної освіти. Виокремлено та досліджено фактори впливу (особистісні, процесуальні, економічні, стратегічні) на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту. Обрані фактори перебувають між собою у взаємодії, а також здійснюють системний вплив на якість професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту.

До особистісних факторів впливу віднесено мотиваційну сферу, а також психофізіологічне забезпечення діяльності кожного окремо взятого майбутнього фахівця. Ключовим завданням викладачів закладів професійної освіти різних рівнів акредитації є формування та розвиток позитивної мотиваційної сфери студентів, позитивного ставлення до освітньої діяльності, а також до майбутньої професійної діяльності. Встановлено, що врахування особистісного фактору у процесі підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту є необхідною умовою її якості, важливим кроком до формування кваліфікованого працівника, здатного ефективно здійснювати свою професійну діяльність, зберігаючи своє фізичне та психічне здоров'я.

До процесуальних факторів впливу на якість професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту включено науково-методичне та кадрове забезпечення освітнього процесу. Проаналізовано роль викладача закладу освіти у формуванні майбутнього фахівця, а також цілі педагогічного спілкування викладача та студентів. До економічних факторів впливу віднесено матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, а також їх фінансування (державний, місцевий бюджет, приватні установи тощо). До стратегічних факторів впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту включено формування готовності до навчання та професійного зростання протягом усього життя. Швидкі зміни інформації та технологій сучасного світу формують потребу в майбутніх фахівцях бути мобільними та готовими до розвитку, самовдосконалення.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці залізничного транспорту,

фактори впливу, неперервна професійна освіта, фахова передвища освіта.

The article is devoted to the problem of improving the professional training quality of the future railway transport specialists under conditions of lifelong education. The factors of influence (personal, procedural, economic, strategic) on the professional training of the future railway transport specialists are determined and investigated. The selected factors interact, as well as systematically affect the quality of the future railway transport professional training.

The personal factors of influence include the motivational sphere, as well as the psychophysiological support of each individual future specialist's activity. The key task of teachers working in vocational education institutions of different accreditation levels is the formation and development of students' positive motivational sphere, a positive attitude to educational activity, as well as to future professional activity. It is established that taking into account the personal factor in the process of training future railway transport specialists is a necessary condition for its quality, an important step towards the formation of a skilled worker, able to carry out his professional activity effectively, while maintaining his physical and mental health.

The procedural factors of influence on the quality of the future railway specialists' professional training include scientific, methodological and personnel support of the educational process. The role of the teacher in the educational institution during the formation of the future specialist is justified, as well as the purpose of pedagogical communication between teacher and students are analyzed.

The economic factors of influence include logistical support of educational institutions, as well as their financing (State, local budget, private institutions, etc.).

Strategic factors influencing the future railway transport specialists' training include the formation of lifelong learning and professional development. The rapid changes in information and technology of the modern world shape the need for future professionals to be mobile and ready for development, self-improvement.

Key words: vocational training, future railway transport specialists, factors of influence, lifelong learning, professional higher education.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.24>

Маланюк Н.М.,

канд. пед. наук,
викладач циклової комісії
загальноосвітніх дисциплін
Київського фахового коледжу
транспортної інфраструктури

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У світлі євроінтеграційних процесів і мобільності кадрів на міжнародному ринку праці постають нові вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту. Серед основних вимог – здатність до самовдосконалення в умовах мінливості інформаційного потоку та стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, вміння самостійного пошуку необхідних знань і їх творче застосування у професійній діяльності, володіння професійною компетентністю, готовність до про-

фесійної діяльності. Сьогодні потребує тісної співпраці між ринком освітніх послуг і ринком праці з метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах неперервної професійної освіти.

Значення залізничного транспорту для всієї транспортної інфраструктури, а також для економіки України стрімко зростає. Цей процес можна обґрунтувати низкою причин – як зовнішніх, так і внутрішніх. Серед зовнішніх причин назовемо розвиток і посилення економічних зв'язків із країнами

ЄС (євроінтеграцію, безвізовий режим тощо); серед внутрішніх – конкуренцію між різними видами транспорту стосовно кількості та якості пасажирських і вантажних перевезень як всередині країни, так і за її межами. Ці причини є передумовами для модернізації та оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в системі неперервної освіти (фахова передвища – вища освіта).

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемам підготовки майбутніх фахівців різних напрямів на сучасному етапі присвячено праці В. Аніщенка, І. Зязюна, І. Малафійка, Н. Ничкало, Л. Романишиної, О. Романишиної та ін. Низка питань щодо професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту розкрита науковцями С. Довженко (формування професійних компетенцій), Р. Сущенко (формування управлінської культури), О. Хамуляк (сучасний стан професійної підготовки), Т. Шаргун (формування професійної компетентності).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У працях науковців сьогодні проаналізовано лише окремі аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту. Проте проблема виокремлення та дослідження факторів впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту досі залишається невивченою.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту – комплексний систематичний процес, на котрий впливають різні фактори. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови (2005) дефініція «фактор» трактується як рушійна сила процесу чи явища [1]. Проаналізувавши науково-методичну літературу із проблем професійної підготовки фахівців, а також вимоги, які ставлять роботодавці до своїх майбутніх працівників, ми обрали такі фактори, що впливають на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного

транспорту: особистісні, процесуальні, економічні, стратегічні. На рис. 1 подано фактори впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Дамо характеристику кожному фактору, а також проаналізуємо його дію на процес професійної підготовки фахівців залізничного транспорту.

До особистісних факторів впливу ми віднесли мотиваційну сферу, а також психофізіологічне забезпечення діяльності кожного окремо взятого майбутнього фахівця.

Проблема мотивації будь-якої діяльності є ключовою у психології, оскільки саме від наявності «правильних» мотивів залежатиме якість виконаної діяльності (як освітньої, так і професійної). Психологи як минулого, так і сьогодення не є однаковими у трактуванні дефініцій «мотив, мотивація», а також немає єдиних підходів до розкриття її змісту. Науковець О. Леонтєв відрізняв мотив від потреби, оскільки остання не володіє предметною спрямованістю [5, с. 190]. Мотив є спонукою до дії та виступає як відповідь на потребу. Дослідник говорить про два різновиди мотивів, що є вирішальними для діяльності, а саме: змістотворчі (створюють особистісну значущість будь-якому виду діяльності); мотиви-стимули (виступають у ролі збуджуючих факторів).

І. Ляшенко розглядає мотивацію як «суб'єктивну детермінацію поведінки людини» [7]. С. Занюк вбачає в мотивації спонукальні фактори, які впливають на активність кожної людини [2]. М. Шевандрін вказує на три регулятивні функції мотивації в діяльності: спонукальну, сенсотворчу, організаційну [11].

Психолог Н. Лисовець розглядає мотивацію як цілісність, складену із двох явищ: індивідуальної системи мотивів і системи дій, спрямованої на активізацію мотивів особистості [6]. У своїй праці автор звертає увагу на важливість формування позитивних орієнтирів для успішності освітньої діяльності студентів, а також їх подальшої професійної діяльності.

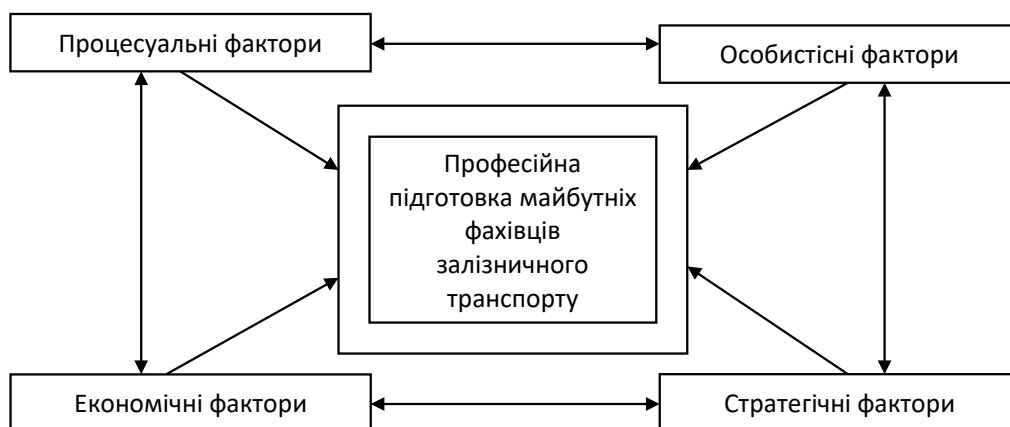

Рис. 1. Фактори впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту

Дослідник В. Шадріков розглядає мотивацію як системотворчий фактор процесу формування психологічної системи діяльності (як навчально-пізнавальної, так і професійної). Під час опанування професії відбувається еволюція мотиваційної системи суб'єкта діяльності: перетворення загальних мотивів у професійні; з підвищенням професійного рівня особистості відбувається зміна професійних мотивів, їх удосконалення [10, с. 37].

Із вищесказаного випливає, що роль мотивації у професійному становленні майбутніх фахівців залізничного транспорту беззаперечно. Тому ключове завдання викладачів закладів професійної освіти різних рівнів акредитації – формувати та розвивати позитивну мотиваційну сферу студентів, позитивне ставлення до освітньої діяльності, а також до майбутньої професійної діяльності.

Ще одним складником особистісного фактору, який впливає на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту, є психофізіологічне забезпечення діяльності. О. Кокун наголошує на актуальності проблеми психофізичного та психофізіологічного забезпечення особистості у світлі умов мінливості навчальної та професійної діяльності, підвищення складності освітніх і фахових завдань, стрімкого зростання особистісних вимог до студента, майбутнього фахівця [3, с. 240]. Автор вважає психофізіологічне забезпечення готовності до професійної діяльності центральним компонентом психофізіологічного забезпечення діяльності (фізична готовність, когнітивна готовність, адаптаційна готовність, інформаційна готовність).

Дослідники М. Корольчук і В. Крайнюк вважають ключовими завданнями психофізіологічного забезпечення діяльності такі: психологічну діагностику еволюції працездатності майбутніх фахівців; відбір ефективних методів для підтримки та відновлення психофункцій особистості; дослідження умов навчання та праці, а також їхній вплив на психічний стан і працездатність особистості; результативну та безпечну діяльність зі збереженням здоров'я як фізичного, так і психічного [4].

Отже, врахування особистісного фактору у процесі підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту є необхідною умовою її якості, важливим кроком до формування кваліфікованого працівника, здатного ефективно здійснювати свою професійну діяльність, зберігаючи своє фізичне та психічне здоров'я.

Від рівня організації освітнього процесу в закладах професійної освіти залежить якість підготовки майбутніх фахівців. До процесуальних факторів впливу нами віднесено науково-методичне та кадрове забезпечення навчального процесу: викладацький склад закладу, адміністрацію, якість співпраці з іншими закладами в системі неперервної освіти, а також налагоджену співпрацю між закладами освіти та роботодавцями.

Нині діє освітня парадигма, у центрі якої – особистість студента з унікальним набором якісних характеристик, а завданням освіти (фахової передвищої, вищої) є розвиток особистості – конкурентоспроможного фахівця майбутнього, здатного до самовдосконалення та професійного зростання. У Законі України «Про вищу освіту» перераховано вимоги й обов'язки працівників закладів освіти (ст. 58). Із входженням України до Європейського освітнього простору вимоги до викладачів закладів освіти стрімко зростають (зміна освітньої парадигми, реструктуризація закладів, зміна ролей і функціональних обов'язків викладачів тощо). Сучасний викладач коледжу (університету) не може тільки досконало знати предмет, який викладає. Він повинен володіти низкою технологій для формування компетенцій і компетентностей у студентів, допомагати майбутнім фахівцям розвиватися професійно. Викладач має розвиватися як науковець, а також як дидакт, перебувати в постійному пошуку нових методик і технік формування як ключових компетенцій, так і соціально-комунікативних і допомагати студентам вибудовувати індивідуальні системи морально-ціннісних орієнтирів тощо.

Л. Подоляк і В. Юрченко цілями педагогічного спілкування викладача та студентів вбачають: інформаційну, ціннісно-орієнтаційну, спонукальну, соціальну [8]. Автори також наголошують на основних правилах успішної комунікації: повноті інформації, якості інформації, релевантності інформації, манері висловлювань і тактовності.

Сучасний викладач закладу професійної освіти (передвищої, вищої) повинен володіти інформаційними технологіями, а також вміти їх ефективно застосовувати в освітньому процесі з метою підвищення мотивації навчання та реалізації принципів дидактики. Важливою нині є наявність цілісної політики закладу освіти щодо підготовки майбутніх фахівців, а не кожного окремо взятого викладача.

Наступними факторами впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту є економічні (матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, а також їх фінансування). О. Рєвнівцева наголошує, що фінансування освіти не повинно сприйматися державою як споживацькі потреби та має розглядатися як соціальна інвестиція в майбутнє: у розвиток різних галузей народного господарства, а також економіки загалом [9, с. 39]. Авторка вважає, що частку витрат на вищу (фахову передвищу) освіту повинні взяти підприємства й організації, кадрове забезпечення яких підготовлене на 70% за рахунок держави.

Нині яскраво простежується проблема недофінансування закладів освіти (коледжів, університетів та ін.). Заклади освіти перебувають на балансі місцевих бюджетів, що створює такі проблеми: різну наповненість місцевих бюджетів, не

однакову кількість закладів освіти на балансах місцевих громад. Як наслідок, одні заклади фінансуються більше, а інші – мінімально. Виходом із цієї ситуації може стати активна співпраця закладів освіти з підприємствами, для яких вони здійснюють підготовку кадрів, активний пошук джерел додаткового фінансування закладів професійної освіти різних рівнів акредитації. Таким чином, студенти отримають доступ до найновішого обладнання, а роботодавці – кваліфікованих працівників, готових до праці з новітніми засобами.

Сучасний світ мінливий: змінюється інформація, що сприяє зміні уявлення про предмети та процеси, які відбуваються в довколишньому світі, а також в усіх галузях діяльності людини. Центральна ідея освіти XXI ст. – освіта протягом життя. Неможливо сьогоднішньому фахівцю бути успішним завтра, якщо не розвиватися та не вдосконалюватися. Тому завдання професійної освіти сьогodenня – допомогти молодій людині будувати стратегію власного життя, в якій ключове місце повинно посідати прагнення до самовдосконалення, саморозвитку, підвищення свого професійного рівня. Адже інакше фахівець не зможе конкурувати на ринку праці, бути потрібним для своєї обраної галузі. Нині потрібно навчати молодих спеціалістів протистояти мінливості в усіх сферах діяльності людини, а також вміти використовувати ці зміни з користю для себе, галузі, суспільства тощо.

Висновки. Обрані фактори (особистісні, процесуальні, економічні, стратегічні) перебувають між собою у взаємодії, а також здійснюють системний вплив на якість професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту. Врахування цих факторів сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту. Професійна освіта не може передбачити всіх викликів на шляху її випускників, але може закласти фундамент для успішної боротьби та перемоги у протистояннях

економічних, соціальних, політичних та ін. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення та вивчення умов формування професійної компетентності в майбутніх фахівців залізничного транспорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005.
2. Занюк С.С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
3. Кокун О.М. Сучасні тенденції психофізіологічного забезпечення діяльності фахівців в умовах ризику. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Вип. 3. Ч.1. URL: nuczu.edu.ua/vol3_1. С. 240–252.
4. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. *Актуальні проблеми психології*. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія / за ред. С.Д. Максименка. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2007. Вип. 6. С. 183–190.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. Москва : Политиздат, 1977. 304 с.
6. Лисовец Н.М. Профессиональная мотивация студентов как способ активации обучения. URL: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm>.
7. Ляшенко І.В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності. *Народна освіта*. URL: <http://narodnaosvita.kiev.ua>.
8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія педагогічної комунікативної взаємодії викладача зі студентами. URL: www.psyh.kiev.ua.
9. Рєвнівцева О.В. Система вищої освіти України: фінансові аспекти сучасних проблем розвитку. *Людський розвиток*. 2016. С. 36–45.
10. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. Москва : Наука, 1982. 184 с.
11. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. Москва : Владос, 2001. 512 с.